

נסיעה ממוגנת בכבישי ישי"ע*

שאלת הרב רחמים ברכיהו, רב היישוב טלמון

ישנם תושבים אשר ביקשו כי תצא הוראה מהרב שאין לצאת מהיישוב ללא רכב מוגן ירי, ושיש בזה משום סכנת נפשות. כמו כן ביקשו שראשי הקהל ילחצו כדי להשיג הסעה ציבורית ממוגנת ירי. מאידך, רבים מתושבי היישוב אומרים שאין הם רואים צורך בנסיעה ממוגנת ירי, ואם תהיה הסעה ציבורית ממוגנת הדבר יביא למורד החברים הגרים ביישוב ולשיתוק של כלל המערכות הפועלות ביישוב, כגון: גננות המגיעות מן העיר, וכלי רכב של תנובה ואנג'ל וכדומה. יש לציין שמתחילת האירועים בראש השנה היו באזורנו ארבעה פיגועי ירי, ומתוכם נפצעו שני אנשים תושבי האזור. כיצד לדעת הרב יש להכריע בשאלה זו?

א. תשובת הרב שלמה לוי

השאלה האם קיימת חובה ללבוש שכפ"ץ או לנסוע ברכב ממוגן נתונה לענ"ד בידי הצבא, ואל לנו להתערב בה. תמיד יש סכנות, ותמיד ניתן לעשות יותר כדי למנוע אותן. אולם הנורמה המחייבת מבחינה הלכתית היא הנקבעת על ידי האנשים המוסמכים, ובנידון שלנו מדובר על אנשי הצבא. גם באזורנו היו לצערנו הרב פיגועים, וגם לאחר ששילמנו בשלושה קורבנות יקרים מפז אנו ממשיכים במידת האפשר את שיגרת החיים. כמובן מי שרוצה באופן אישי להוסיף שמירה, זוהי זכותו ותבוא עליו ברכה; אולם בשום אופן לא ניתן לחייב שמירה מעל המקובל.

* **הערת המערכת:** עם פרוץ "מלחמת אוסלו", פנה הרב רמי-רחמים ברכיהו, רב היישוב טלמון שבמערב בנימין, אל מספר רבנים וביקש את חוות דעתם באשר לנסיעה ממוגנת בכבישי ישי"ע. הבאנו כאן את תשובותיהם של הרבנים בלשונם: הרב שלמה לוי, הרב נבנאל, הרב ליאור, הרב אריאל והרב רבינוביץ, לאחר שקיבלנו את רשותם לפרסום הדברים. מכיון שתשובתו של הרב אבינר אל הרב ברכיהו היתה קצרה מאד, הבאנו את תשובותיו מתוך מה שפרסם בעלון "באהבה ובאמונה". לסדרת התשובות צירפנו דברים שכתבו הגר"א שפירא והגר"מ אליהו, דברים שפרסם הרב אלחנן בן נון בשם רבני מטה בנימין, ואת תשובתו של הרב יאיר שחור, רב היישוב מעלה לבונה.

ב. תשובת הרב אביגדור נבנצל

לענ"ד ה' מן הראוי להורות על נסיעות ברכב מוגן ירי. ואשר לגנות, ה' ראוי לדאוג להביאן ולהחזירן ברכב כזה, או למצוא לחילופין גנות מבנות המקום. אך אם בעקבות הוראה זו לא תגיע אספקה מתנובה ואנג'ל, ואין תוצרת חילופית במקום - הרי זה עלול להביא לנטישת המקום. האם אין אפשרות להוציא מכלל ההוראה את עובדי תנובה ואנג'ל, כמוכן, רק במידה ואלו יסכימו ליטול על עצמם את הסיכון?

ג. תשובת הרב דוב ליאור

מה שביקשו ממך שתצא הוראה מפורשת מפי רב הישוב שאין לצאת ממנו אלא ברכב מוגן ירי - לענ"ד צדקו אלה ששוללים גישה זה. מי שחושש, שייסע באופן אישי בממוגן ירי; אולם הוראה מפי הרב עלולה לגרום למורך בלב התושבים ולגרום לשיתוק גדול בחיי הקהילה. גם באזורנו הדבר דומה לאזורכם ויש אנשים שנוסעים רק ברכב ממוגן ויש שנוסעים רגיל. כל אדם יחליט לפי הרגשתו, אבל לא שתצא הוראה חד משמעית מפי סמכות תורנית שדווקא יסעו ברכב ממוגן ירי.

ד. תשובת הרב יעקב אריאל

כהקדמה, רק המרא-דאתרא, המכיר את התנאים במקום מקור יכול לקבל הכרעות נכונות. ונשמרתם לנפשותיכם. מה שנדרש מרוכב אופנוע אפשר להציע לכל נוסע באזור רגיש יותר. בעיית ההגבלות הכבדות על הנסיעות היא רב כיוונית. יש החוששים לנסוע ללא מיוגן. מאידך, נסיעה ממוגנת בלבד מגבילה אף היא. יש הנבהלים ממראה אדם ממוגן, ויש הנבהלים מנסיעה לא ממוגנת. אלו ואלו מתכוונים לשם שמים. לכן יש להימנע מלחץ חברה ומהתנשאות והטלת דופי מכל צד שהוא. יש לעודד את אלו ואת אלו. רצוי שיהיה גמ"ח אפוּדי מגן ביישוב למי שרוצה להשתמש בו.

לבעיית המורל יש להוסיף עוד נקודה: כמישהו נפגע, חלילה, הדבר עלול להשפיע על המורל לא פחות מאשר הדרישה להתמגן. מניעת פיגוע, גם היא מוסיף למורל. וכאמור, יש שני צדדים למטבע, ושניהם לשם שמים.

ה. תשובת הרב נחום אליעזר רבינוביץ

אין גדרים ברורים לגמרי בעניין הגבולות של ספק סכנת נפשות, ונראה שיש מקום להרגשה פרטית של כל אדם לקבוע במצבים מסוימים מה נחשב לדידו סיכון ומה לא. כך משמע מן הברייתא המובאת במסכת בבא מציעא (ק"ב, א): "ואלו הוא נושא את נפשו - מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילו ומסר את עצמו למיתה, לא על שכרו?". ועם כל זה לא ראינו ולא שמענו שיש מי שאוסר לפועל לעשות עבודה כזאת. אלא ברור הוא שמי שעוסק בכך עליו לנהוג בזהירות, וכל שהוא מרגיש שהוא יכול לעמוד בכך ולשלוט בסיכונים הרי מותר לו לעשות. כמו כן ישנם הרבה עניינים שיש בהם סרך של סכנה, ורוב בני אדם אינם נמנעים מהם, כגון מה שנאמר במסכת יבמות (ע"ב, א): "אמר רב פפא, הלכך יומא דעיבא יומא דשותא לא מהלינן ביה... והאידנא, דדשו בה רבים, שומר פתאים ה'". וראה בית יוסף (יו"ד ס"א רסב) המביא את

מה שכתב הריטב"א בשם רבו: "מכאן דמאן דלא בעי לממהל ביומא דעיבא, הרשות בידו, ושפיר עביד דלא למסמך על שומר פתאים, והוא הדין שהיה ראוי שלא למול בשבת כשהוא מעונן" (וכן הוא בחידושי הריטב"א על אתר). והנה לכאורה הדבר תמוה. כי ממה נפשך: אם יש כאן סכנה, הרי אסור למול וגם אין השבת נדחית. ואם אין כאן סכנה, איך יתכן שתהא הרשות בידו לא למול ולדחות מצות מילה בזמנה?

אלא על כורחך הוא אשר אמרתי שזוהי הערכה סובייקטיבית. יש בני אדם שמפחדים ביומא דעיבא, ומי שהוא מאלה שפיר עביד שאינו רוצה להיות פתי. אבל מי שאינו מרגיש שיש בכך סיכון ממשי, מותר לו לסמוך על 'שומר פתאים' בעת הצורך, כגון לפרנסה או מצוה, שהרי כך עשו רבים ועלתה בידם.

ראה עוד בשו"ת חיים שאל (להחיד"א, סי' נט), שהקשה: למה לא פסק מרן בשו"ע כריטב"א שהוא עצמו הביאו בב"י? ותירץ, שהוא מפני ששלושת עמודי ההוראה: הרי"ף והרמב"ם והרא"ש - כולם השמיטו את דברי רב פפא, ומוכח שהם לא סברו כרב פפא, ואין חילוק בין יום המעונן לשאר ימים. אולם לכאורה ערבך ערבא צריך: למה השמיטו מימרא שלא מצינו עליה חולק? האם יעלה על הדעת שהם חולקים על דעתו של רב פפא? ונראה לפענ"ד טעמים ונימוקים, כי ענייני רפואות המוזכרים בגמרא למדום חז"ל מרופאי זמנם, ואין לסמוך על כך, אלא הולכים אחרי מה שנתברר לרופאים המעודכנים יותר. וכבר הבאתי מקורות מן הגאונים שכך היא הלכה (ראה יד פשוטה הל' דעות פתיחה לפרק חמישי). ועוד, נראה שכך מפרשים הם את מהלך הגמרא הנ"ל, שסתמא דגמרא אמרה: "והאידיא דרשו בה רבים". כלומר, הואיל שרבים עושים כך ואינם ניזוקים, מוכח שאין בזה סכנה כלל. והרי בחכמת הרפואה, כמו בכל חוקי הטבע, הכל הולך אחר הרוב.

ברם כל זה לא ניתן לומר בעניינים טבעיים שלא נודעה בהם סיבת סיכון מוכחת, כגון: יומא דעיבא; שהרי לא ברור כלל למה זיקק יום המעונן אם יש רוב שאינו ניזוק הרי זה מוכיח שאין לתלות שעצם יום המעונן הוא סיבה להזיק. אבל במקום שיש סכנה ברורה, אפילו במיעוט, כגון: העולה על הגג או המטפס על האילן, וצריך זהירות שלא ליפול - ודאי שייך המדד הפרטי האישי של כל אחד עד כמה הוא מעריך את הסיכון, והמפחד לא יעשה. והנה אמרו חכמים: "כל הדרכים בחזקת סכנה", וראה בירושלמי (ברכות ד, ד), שם הובאו כמה סיפורים על גודל הסיכון שיש בדרך ובמרחץ, ואף על פי כן לא נמנעו מלצאת לדרך או למרחץ לצורך. אולם ברור שכל אחד נקט אמצעי זהירות כפי הנראה לו.

מעתה למעשה נראה בנידון שאלתך, שיש סכנה ברורה של מחבלים, שהם גרועים מן הליסטים שבימי קדם, ויש אנשים החוששים מכך, לפיכך חייבים לספק הסעה ציבורית באוטובוסים ממוגנים, ובפרט לילדים הנוסעים לבית הספר. אולם מאידך, מי שסבור שהוא יכול לנסוע בדרכים בשעות שרמת הסיכון נמוכה בהן או כאשר הוא סומך על אמצעי זהירות שונים כגון שכפ"צים וכיו"ב, והוא אינו חושש מפני הסכנה - אין לאסור עליו לנסוע לצורך.

ו. הרב שלמה אבינר¹

שאלה

האם עדיף לנסוע ביש"ע ברכב ממוגן ירי או לפחות עם כובע פלדה ושכפ"ץ, או שמא עדיף לא להכביד, להקשות ולסבך את חיי היום-יום של השתרשות במקום, של ישיבה בארץ ישראל בצורה נורמלית, וזה גם משרד שאנו מפחדים?

1. **הערת המערכת:** תשובתו של הרב אבינר לוקטה ונערכה (בהסכמתו) מתוך מאמרים שפרסם בדפי "באהבה ובאמונה".

א. סיכון לפעול יישוב הארץ

מן הדין, אין חייבים להתמגן, כי הסיכון נמוך ביותר ואינו מוגדר בבחינה הלכתית כסיכון המחייב נקיטת אמצעים, מה שנקרא "שכיח היוקא" (פסחים ח, ב), נזק שכיח. הגרי"א^ה הרצוג מגדיר זאת בסדר גודל של אחד לאלף (שו"ת הגרי"א^ה הרצוג או"ח ח"א עמ' רסט), על יסוד שו"ת רבי עקיבא איגר (ס' ס). ב"ה, פיגועים הנם נדירים, כמו שתאונות דרכים הן נדירות; אלא אם כן יש איזור שהוא "שכיח היוקא", למשל מתוך עשרה רכבים, אחד נפגע. אין סומכים על הנס. באזור כזה חייבים להתמגן. אך אם ההיזק אינו שכיח, אין חייבים - אבל עדיף.

לכן, מי שנוסע בכבישי יש"ע אינו עובר עבירה של "ונשמרתם". ואם קורה לו משהו, זה משום שכך נגזר עליו מן השמים. גם אם היה גר בתל אביב, והגיעה שעתו להסתלק מן העולם, מלאך המוות היה מוצא אותו. אבל גם לו היה מסוכן - מצווה היתה ביד הנוסע. מצוות יישוב הארץ היא המצווה היחידה בתורה שנכנסים בה לכתחילה למסירות נפש. ישנן עברות שהן ביהרג ואל יעבור, שבהן אדם צריך למסור נפשו. אך כמובן, הפתרון הכי טוב הוא לברוח, ולא להיכנס למצב שבו חייבים למסור את הנפש.

אבל מארץ ישראל אין בורחים - לא מעלייה לארץ ולא מהתיישבות בארץ, ולא ממלחמה על הארץ. כך היה בכל הדורות, שיהודים עלו, התיישבו ולחמו מתוך מסירות נפש - ובזכותם אנחנו פה. אילולא היו מייבשים ביצות, לא היתה מדינה. גם בסוף ספר הכוזרי, כאשר מודיע החבר למלך שהוא עולה לארץ, הוא מזהיר אותו שלא כדאי כי הנסיעה מסוכנת. החכם משיב: אין זה מסוכן, וגם לו היה מסוכן, לא היה יותר מסוכן ממלחמת מצוה שהיא ודאי מסוכנת. לכן הנוסע בכבישי יש"ע או גר בגבול הצפון, אינו מקצר ימיו, אלא אדרבה, מאריך אותם, כי הוא עושה מצווה, הוא מתנהג ביראת שמים. "ויראת ד' תאריך ימים". ואם קורה לו משהו, אין זה מפני שנסע בכבישים, אלא שכך נגזר עליו מן השמים.

ג. לכל כדור יש כתובת

כך מובא בשם הגאון מווילנא, על ידי תלמיד תלמידו, הצדיק רבי יוסף זונדל מסלנט:

זו טעות, מה שמורגל בפי העולם... שבעל בחירה יכול לעשות לאדם בלתי גורת הבורא. רק שבכל דבר נגזר על האדם באיזה אבן ייגף. אבל בבעל בחירה לא נגזר איזה בעל בחירה יעשה לו לטוב ולמוטב, אבל אם לא נגזר לו מן השמים, אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה. (תולדות הצריז"ס עמ' קיב)

אם אדם חוטף אבן, סימן שכך נגזר עליו. לאדם יש אמנם בחירה חופשית לזרוק אבן, אך לא יוכל להפר את הגזרה הא-להית. היא חזקה מן האדם! ד' גזר אפילו איזו אבן, אך לא גזר מי יזרוק את האבן. אם הזורק הפוטנציאלי יעשה תשובה, יימצא זורק חלופי. לצערנו לא חסרים זורקי אבנים ויורי יריות, אלא ש"מגלגלים חובה על ידי חייבים" (שמחות פרק ח). הרבה שלוחים יש למקום:

הרבה הורגים יש למקום, הרבה מזיקים יש למקום, הרבה דובים יש למקום הרבה נמרים יש למקום. הרבה נחשים, הרבה עקרבים יש למקום (שם)

אין אדם מת אלא אם כן גזר ד' עליו. לא יתכן שד' יגזור עליו שיחיה, ובבחירתו החופשית רוצח יהיה יותר חזק מריבונו של עולם. חס ולילה! האדם אינו הפקר! העולם אינו הפקר לגלגולי המאורעות! אין הפקרות. אם אדם מת, אין זה בגלל שזרקו עליו אבן או ירו עליו, אלא מפני שד' גזר שתם זמנו. לכל אחד, קץ קצוב לחייו, כמו שכתוב בגמרא (יבמות ג, א), אלא אם כן הוא חוטא, אולי יפחת לו, ואם יהיה צדיק, יתקיים בו "מספר ימים אמלא" לפי רבי עקיבא, ולפי

חכמים, אף יוסיפו לו (שם).

אין מקרה. מה שנראה מקרה - באמת אינו מקרה, אלא ריבוננו של עולם מסתתר בתוך חוקי הטבע. למה נקרא עולם: - כי הקדוש ברוך הוא מעלים עצמו בעולמות שברא. אבל הכל - סדר ההנהגה הא-להית. המקרה הוא א-להים ב"אינקוגניטו", INCOGNITO, בעילום שם. "הסתר אסתיר פני". "אכן אתה אל מסתתר". לך זה נראה מקרה והנך חושב: לו אדם זה היה יוצא חמש דקות לפני כן, היה ניצל. לא כן! הכל סדר א-להי.

קורה שאדם "נספה בלא משפט", כגון במלחמה, כדברי מרן הרב קוק (אורות, המלחמה א). הוא לא עשה דבר רע שבגללו נשפט למוות. אך אין כאן הפקרות. אמנם אין זה משפט של שכר ועונש, אבל זה לפי סדר ההנהגה הא-להית. אין זה משפט, אך זה צדק, אומר הגאון מווילנא (אבן שלמה). יש עוד הנהגות מלבד שכר ועונש, כדברי הרמח"ל, בספרו דעת-תבונות: יש הנהגת הייחוד, של ד' אחד ושמו אחד.

ג. חובת הזהירות

ודאי תשאלו: אם יש כדור לכל כתובת, וכתובת לכל כדור, למה עלינו להזהר? למה לא ייסע אדם כמשוגע! ממה נפשך, אם נגזר עליו למוות, ימות גם אם ייסע בזהירות, ואם נגזר עליו לחיות, יחיה גם אם ייסע כמשוגע? תשובה: כי הקדוש ברוך הוא ציווה עלינו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". הרמח"ל מסביר שריבוננו של עולם ציווה עלינו לנהוג על פי חוקי הטבע, ונתן לנו במתנה את השכל לשם כך. ד' שומר עלינו ואחד משומרינו הוא השכל. מי שנכנס לסכנה, מגיע לו עונש חמור, וייתכן שיהיה מסור בידי חוקי הטבע עד כדי קיצור חיים, כאילו אין כאן ריבוננו של עולם (מסילת ישרים, סוף פרק ט). אמרנו "כאילו" - כי באמת ריבוננו של עולם מסתתר, וגם משחק חוקי הטבע הוא על פי הגזרה הא-להית. כל העושה עבירה עלול שיתקצרו חיו, כי "שנות רשעים תקצרנה" (משלי י כז).

הידיעה שלכל כדור יש כתובת, אינה מבטלת כהוא זה את חובת הזהירות. אין לאמונה הזאת נפקא מינא מעשית. בכלל, אין פוסקים הלכה על פי ענייני אמונה, אלא על פי גרדי השולחן ערוך: באיזו סכנה אסור להיכנס, מותר להיכנס, מצוה להיכנס - כל אלו מתבררים על פי קני מידה הלכתיים. אך ביהדות, מלבד הלכות, יש גם אמונה. הלכה מדריכה אותנו מה לעשות. אמונה מדריכה אותנו מה לחשוב, מה להאמין, מה להרגיש, מה לשאוף, ואין זה פחות חשוב, אדרבה, מתוך אמונה יש כוח וגבורה לקיים מצוות ד'.

לכן יאמר אדם: יודע אני שעל פי הלכה חייב אני לצאת למלחמת-מצוה, אך מפחד אני, אמור לו: אל תפחד, לכל כדור יש כתובת, יש השגחה פרטית. אם הגיע קצו, מלאך המוות ימצאהו בכל מקום. אם לא הגיע קצו, מלאך המוות לא ישיגהו בשום מקום. אם מצוה להסתכן עבור עליה לארץ, בניין הארץ ומלחמה על הארץ, אין לך מה לחשוש. ואם אדם שהלך במצות בוראו בכל זאת קרה לו משהו, סימן שהקיץ הקץ שלו ותם זמנו. זה היה קורה לו, גם לו נשאר בבית, כי מלאך המוות, מה לו פה, מה לו שם, הוא יגיע לכל מקום, או ליתר דיוק יביא את האדם למקום הנכון בזמן הנכון (עי' סוכה נג, א).

לא רק שיש השגחה פרטית, אלא הקב"ה "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" (ברכת יוצר המאורות), מחיה אותנו כל רגע, קל וחומר שהוא שומר עלינו בכל רגע ורגע. אם תעשה מעשים מסוכנים, עלול אתה להיענש. מלחמת רשות, הינה מסוכנת, ואינה מצוה, לכן מי שנשא אשה אל ייצא שמה ימות. אך במלחמת מצוה -

הכל יוצאין, אפילו חתן מחדר וכלה מחופתה (רמב"ם מלכים ז, ד),

וכל הנלחם בכל לבו... מובטח לו שלא ימצא נוק... ויבנה לו בית נכון בישראל (שם הל' טו).

ד. נסיעה ממוגנת

אף על פי כן, מי שיכול, מן הראוי שייסע ממוגן. מי שסבור שמיוגן משדר פחד, אין זה נכון. לו היינו מפחדים, היינו עוזבים את יש"ע ועוברים לגור במקום אחר. אך גם מי שאינו מפחד, יש לו עניין לצמצם את הסיכונים עד למינימום האפשרי. אין זה פחד אלא זהירות. מה בין פחד לבין זהירות? הפחדן, מרוב פחד, אינו עושה. הזהיר עושה, אך נוקט באמצעי זהירות מרביים.

ועוד תאמרו: הרי זה מכביד על החיים! זה נכון. פעמים רבות, מצוות מכבידות על החיים וכמוכן אין חלולות מהיות אהובות. אבל כיוון שזו עבודת ד', עושים אותה בשמחה. הרמב"ם קובע שיש לעבוד את ד' בשמחה, ומסביר "המגיד משנה" שמרוב שמחה אין הטורח של המצוה נחשב בעיניו. כך לענייננו, מצוה לצמצם את סכנת הפיגועים, ולכל מצוה יש מחיר. לא אמרנו: חובה, אלא - מצוה.

סע באוטובוס ממוגן ולא ברכב פרטי. נכון שזו הכבדה, שאין אוטובוס זמין בכל רגע, לכן נהיה כמו אותם יהודים שאינם עשירים ותמיד נוסעים באוטובוס - למען המולדת ולמען הביטחון. גם כפל"ד ושכפ"ץ הנם כבדים, אך מצוות הן לפעמים כבדות. אהובות וכבדות.

זה הכלל, באזור ממש מוגן שקורה בו משהו באופן נדיר ביותר, ניסע רגיל. אזור מועד לפורענות או בשעה מועדת לפורענות - ראוי להחמיר. ביטחון אינו חומרה פחות חמורה משבת וכשרות, אתרוג ולולב.

יתר על כן, איננו יודעים כמה זמן יימשך המצב העכשווי. אך יתכן שהמצב הנוכחי יימשך עוד זמן רב, עוד שנה, עוד עשר שנים, עוד מאה שנה, איש אינו יודע.

לכן יש להתכונן לשהייה ארוכה ולהנמיך פרופיל כדי לשרוד ביש"ע ובכל מלוא רוחב ארצנו. אנחנו צריכים להיכנס לכוננות ספיגת טרור, ולארגן לנו אורח חיים כזה שלא ניפגע. כי כל נפש מישראל היא חביבה כעולם מלא, זה גם מחליש מורל. כאשר חלילה יהודי נפגע ביש"ע, לפעמים כל ההתנחלות שלו שבורה נפשית מכך, כיוון שכולם הם ידידים וחברים, וזה יותר קשה מבחינה חברתית מנפגע יהודי הגר בבניין בתל אביב, שם לא דווקא כולם מכירים את כולם, מחוברים ומקושרים. לפני ד' כולם חביבים בשווה, אך מבחינה חברתית השבר גדול יותר. כידוע הטרור הוא מלחמה פסיכולוגית. לעולם לא יוכל לכבוש מדינה ולבצע תרחישי כיבוש טרגיים, אך יוכל להטריד, להפחיד ולשגע אותך עד שתיכנע ותהיה מוכן לוותר.

לכן, יש להתכונן גם נפשית וגם מעשית לא להיות מוטרד. לשם כך יש לנהל אורח חיים חסכני, מעין ירידה למקלטים כמו יישובי הצפון. "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם" (ישעיה כו, כ).

אין זה פחד, זו זהירות, זו החזקת מעמד, זו גבורה! זה אמנם מכביד על החיים, אך אם מישוהו חלילה נפגע, זה מכביד יותר על כולם. זו הכבדה וזו הכבדה. עולם בלי הכבדות אינו מהעולם הזה.

השואל אותי, אני משיב לו: סע ממוגן. אני ממליץ, איני מחייב. לפעמים יש גם נסיעה דחופה וחשובה. "חייב" זו מילה אחראית מאד, כמו פסק הלכה, ייקוב הדין את ההר. אלא זו המלצה, טוב, כדאי להתרגל. מיוגן אינו משדר פחד, אלא גורם תסכול לאויב שיורה ללא הצלחה. הוא מרוגז ומעוצבן. בכל פעם שכלי התקשורת מודיעים: "בניסיון פיגוע לא היו אבדות בנפש" - נופל לו המורל ומתקצצות כנפי הרשע שלו.

מסקנה

א. אם הכביש מסוכן בתכלית הסיכון, אתה חייב להתמגן.

ב. אם זה כביש בטוח מכל צד ומכל פינה, המשך רגיל.
ג. אם זה כביש אמנם לא מסוכן מבחינה הלכתית ואינו "שכיח היוקא", אך לא נוכל להכחיש שקורה בו לפעמים משהו, אני נותן לך עצה: סע ממוגן.

ז. תשובת הרב יאיר שחור²

בשנה האחרונה התעורר ויכוח ביישובי יש"ע האם להימנע מנסיעה ברכב פרטי לטובת אוטובוס ממוגן? האם יש ללבוש שכפ"ץ וכפל"ד בנסיעה ברכב פרטי?

א. להתענות עד אכסוד

לכאורה התשובה צריכה להיות מאד פשוטה. כן, עלינו להיזהר ולהישמר מכל פגיעה - "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם"! יש להימנע מנסיעה ברכב פרטי כי זה מסוכן ויש ללבוש שכפ"ץ וכפל"ד כי בלעדיהם זה מסוכן. כמו כן יש להימנע מנסיעה בלילה, יש להימנע בכלל מנסיעות שאינם ממש הכרחיות, יש להעדיף עבודה בתוך תחומי היישוב, יש להעדיף מגורים ביישובים שאינם תחת סיכון של ירי מרגמות, יש להעדיף יישוב שבו יש בית ספר בכדי למנוע מילדינו נסיעה מסוכנת מדי יום בשעות קבועות לבית הספר האיזורי, יש להימנע מנסיעה בכבישים שאירעו בהם פגועים אפילו אם הנסיעה בציר החילופי תיקח כפליים זמן, יש להעדיף מגורים ביישוב גדול הסמוך יותר לעיר הגדולה שכן יש יותר תחבורה על הכביש וגם מפני שהדרך לעבודה קצרה יותר ועל כן פחות מסוכנת, יש להעדיף מגורים בבתים הבנויים מאבן ירושלמית או מבטון ולא לגור בבתי עץ או בתים מבנייה קלה שכן יש סכנה שרירות יחדרו את קירות הבית, יש להעדיף בית במרכז היישוב ולא בפאתי היישוב כדי לצמצם את הסכנה, ויש עוד ועוד. כמובן צריך להדגיש שאין כאן פסיקת הלכה אלא עדיפות. מן הדין אין חייבים כי הסיכון נמוך ביותר ואינו מוגדר שכיח היוקא. אבל בתור חומרה עלינו להימנע מסיכון מיותר. כך עולה מדבריהם של מספר רבנים ביישובים, כפי שפורסם בכמה מקומות.

ג. לחיות חיים נורעליים

הבאתי את עמדתם עד לידי אבסורד באמצעות הדוגמאות הנ"ל, כדי להראות שהקו שרבנים אלו מובילים יגרום בסופו של דבר לפגיעה קשה בהתיישבות. ולכן, רבנים אחרים סוברים שמכיוון שעל פי ההלכה אין חובה לנקוט באמצעי זהירות אלו, יש לבחון כל המלצה אם לא תביא נזק יותר מתועלת. לדוגמה, ההמלצה לנסוע באוטובוס ולא ברכב פרטי יכולה להיות חמורה והרת גורל.

2. מכתב זה פורסם על ידי הרב שחור לתושבי מעלה לבונה כתגובה למאמר של הרב אבינר שהופיע בגיליון פרשת "ויחי" של עלון "באהבה ובאמונה".

המלצה זו מביאה בהכרח למיעוט נוכחות יהודית בצירים, הן מבחינת מיעוט הזמן והן מבחינת מיעוט כלי רכב. לדבר זה השלכות ברורות וחד משמעיות על חיינו:

יש אנשים שאינם יכולים לוותר על שימוש ברכב הפרטי משום שהם עובדים ביישובים אחרים שאין אליהם תחבורה ציבורית. לדוגמה - תושב מעלה לבונה העובד באלקנה או אפילו העובד בגוש דן. או מורה הנותן שיעורים פרטיים במוזיקה ביישובים סמוכים וזו פרנסתו.

יש אנשים שאינם יכולים לוותר על שימוש ברכב הפרטי משום שהוא משמש להם לעבודה, כגון: קבלני שיפוצים, טכנאי חשמל ואלקטרוניקה, טכנאים של בזק, כלי רכב של קייטרינג ועוד.

אנשים אלו יאלצו להמשיך לנסוע לבדם בכבישים ולהסתכן ביותר פיגועים ובפחות סיוע מאחרים, שכן הם יהיו די מבודדים על הכביש. בסופו של דבר, אנשים אלו ירדו גם הם לאט לאט מן הכביש, אם על ידי החלפת עבודה ואם בגלל עזיבת היישוב משום הלחץ, הפחד והקשיים.

וכאן עלינו לשאול: האם באמירת "שלום עליך נפשי" נוכל לפטור עצמנו מן הערבות ההדדית שכל כך מאפיינת אותנו ונפקיר אותם לסכנות? האם אין עלינו חובה לעמוד לימינם? עלינו לעודד אנשים אלו על ידי עידוד הנסיעה ברכב פרטי, שכן מלבד הערבות ההדדית הנ"ל, יהיה בכך גם תועלת ליישובים שהיו טכנאים שיבואו לתקן, שיהיו קבלני שיפוצים שיבואו להרחיב את הבתים ולתקנם, וכן שיהיו קבלני קייטרינג שיבואו לעשות את השמחות ביישובים. בכך אנו מונעים לחץ על כלל האוכלוסייה, כדי שגם מעט השירותים שעוד קיימים ביישובים, יוכלו להמשיך ולהתקיים. שכן בהיעדר שירותים אלו התוצאה תהיה הכבדה נוספת. ומכאן ועד לעזיבה של משפחות אפילו אם בודדות - הדרך קצרה.

חוסר נוכחות בכבישים יוצר ואקום. צה"ל, עם כל רצונו הטוב והמאמצים הגדולים שהוא משקיע, אינו יכול להוות תחליף לנוכחות יהודית רצופה ומסיבית על הכבישים. צה"ל יכול לתת נוכחות של סיור העובר, למשל, אחת לשעה (במקרה הטוב). ובכלל, כלנו יודעים שצה"ל קצר בתקציב ומשתדל לצמצם פעילות במקום שהודים לא נוסעים ולהעביר כוחות למקומות אחרים. למשל, צה"ל ניסה בעבר מספר פעמים להמליץ לתושבי מעלה לבונה לא לנסוע דרך הכניסה הדרומית מכיוון ירושלים ולהעדיף את הכניסה הצפונית, מכיוון עלי. זאת משום שהוא נאלץ להקדיש כוחות לציר מבודד במקום להשתמש בכוחות אלו למשימות אחרות. מצבים אלו מוכרים לכל תושב המצוי בעניינים ביתחוניים-ציבוריים ביישובים. לכן ברור שצה"ל לא יוכל למלא ואקום זה.

ג. הגרת הפיגועים

נחזור לענייננו. כיוון שהימנעות משימוש ברכב פרטי יוצרת ואקום, הואקום שואף, כמו בטבע, להתמלא. הערבים לא יזנחו את פיגועי הטרור הרצחניים אם לא תהיה תחבורה בכבישים ועל כן הם יפנו להתקפות על היישובים עצמם. החזית פשוט תעבור מן הצירים אל היישובים עצמם. וזה ודאי דבר חמור ביותר! זאת ועוד אחרת. אם על הצירים ינועו רק אוטובוסים, המחבלים ינסו לפעול על ידי מטעני צד רבי עוצמה (ראה אוטובוס הילדים הממוגן בכפר דרום) אשר פגיעתם קשה. מה נעשה אז? האם נעבור לנסיעה בנגמ"שים ואולי טנקים? בסוף יסיעו אותנו במסוקים לעבודה, וזה כבר באמת יהיה הסוף...

המלצה על הימנעות מנסיעה ברכב פרטי תביא בהכרח למצב שבו גם מאפיית אנג'ל, תנובה, ירקות ופירות, דואר נע, בזק ועוד, יפסיקו להגיע, שכן הם לא יהיו מוכנים להיות "הפראירים" היחידים שימשיכו לנסוע ברכב לא ממוגן. אמנם הם ידרשו מהמדינה לממן את כלי הרכב שלהם; אך עד שבקשתם תתמלא, אם בכלל, תיווצר הכבדה נוספת על המתיישבים.

יהיו מי שיציעו אז שצה"ל יחלק את הסחורה עם משאיות ממוגנות משלו, אך גם זה יכביד על פעילותו הביטחונית השוטפת של צה"ל, יקח כוחות למשימות אזרחיות כחלוקת חלב ולחם, ואנו ניהפך להיות יישובים הנתונים במצור.

ז. השכפיץ והגפליז

דוגמא נוספת היא ההמלצה לנסוע בשכפ"ץ וכפל"ד. גם ההמלצה זו יש השלכות כבדות משקל על החוסן הפנימי ביישובים.

אנשים רבים לא יוכלו לעמוד בלחץ הנפשי שדברים אלו מביאים. כולנו מכירים את עצמנו כחיילים בסדיר או מילואים אשר חבישת כפל"ד מכבידה, מביאה כאבי ראש וגורמת להרגשת אי נוחות מתמדת. נכון, חיילים חייבים להתגבר כיוון שאין להם ברירה. אבל לאזרחים תמימים מתושבי היישובים שיצטרכו ללבוש כפל"ד יש ברירה שרובצת כל הזמן לפיתחם - אם מעצמם ואם על ידי קרובי משפחה - לעזוב את היישובים ולגור למשל בבית שמש.

השכפ"ץ והכפל"ד משדרים פחד, הן כלפי עצמנו והן כלפי אחרים. המראה המוזר, התחושה שמלווה את הנוסע שבכל רגע הוא עלול לקבל כדור בראש ולכן הוא לובש בגדים מוזרים כאלו, עלולה בסופו של דבר להכריעו. אדם שנוסע בלי הדברים האלו מרגיש חופשי, מצליח בקלות יחסית להסיח דעתו מן הפחדים ובכך מתמלא כוחות נפש להמשך הדרך. יש טוענים שדברים אלו לא משדרים פחד, שכן אם היינו מפחדים, היינו עוזבים את יש"ע. ואני אענה ואומר שזה נכון, אבל ההכרח ללבוש דברים אלו יעצים את הפחדים שבלאו הכי קיימים ויהיו כאלו שלא יוכלו לעמוד בזה.

צריך לדעת שהטרור הוא בעיקר לוחמה פסיכולוגית ולכן עלינו להיזהר שלא להקשות על עצמנו בחיי היום-יום שלנו בעקבות הטרור שכן זוהי מטרת הטרור להפחיד ולהכביד. עלינו להשתדל להמשיך בגבורה את חיי היום-יום מבלי להכביד על עצמנו באופן שלא נוכל לעמוד בו.

ידוע שגם בצבא יש ויכוחים בנושא עד כמה להתמגן. ידוע על מח"ט בגיזרה מסויימת ביו"ש שהורה לחייליו לפשוט את השכפ"ץ, וזאת משתי סיבות: האחת, משום ההכבדה הפיזית שבגד זה יוצר. והשנייה, והיא החשובה לענייננו, ההכבדה הנפשית שהשכפ"ץ יוצר בחייל, וגורמת לו להישאר מכוּנס בעצמו, עסוק בהגנה עצמית ולא בהסתכלות קדימה באומץ כיצד לתקוף את האויב.

גם אנו, כאזרחים, אף שאין תפקידנו לתקוף את האויב, בכל זאת לבישת השכפ"ץ גורמת לנו להתרכז יותר מדי במיגון של עצמנו, יוצרת מתח מיותר, עד שבסופו של דבר יבוא מאן דהוא ויאמר, למה לי כל היום למגן עצמי בגלל שאני גר בעומק השטח, יותר טוב לעבור ליישוב הסמוך לעיר ופחות מסוכן, זה המיגון הטוב ביותר, ואולי אף לעבור לעיר, שם אין צריך ללבוש שכפ"ץ וכפל"ד או להתמגן.

ה. פסיקת ההלכה

כל זה - בתנאי שעל פי ההלכה אין חובת מיגון, שכן ההיזק אינו שכיח. זהו לדעתי המצב ביישובי בנימין שבאזורנו. כמובן כל רב באזור צריך למדוד ולהעריך את הסיכון הקיים, שכן אם מדובר במקום ששכיח היזיקא - אין ברירה וחיילים לנהוג על פי כל כללי ההלכה. שהרי אין שום מצווה להתאבד, גם לא למען יישוב הארץ וחיזוק ההתיישבות (על עצם ההיתר להסתכן עבור יישוב הארץ עיין "ישע ימינו", כסלו תשנ"א גליון 27 עמ' נ"ג; שם, ניסן תשנ"ב, גליון 32 עמ' 99).

ולסיום נקודה נוספת. זה זמן שהנני שואל את עצמי כיצד יכול רב צעיר שכמותי לפסוק בענייני נפשות ממש? הרי זה מסוג הדברים שיהיו מי שיאמרו שמסורים לגדולי הדור בלבד!

בשבת פרשת בא השתא, הזדמן לי לשבות בעיה"ק טבריה עם תלמידי בית המדרש 'מכלול', וזכינו שהגאון הרב אברהם דב אויערבך שליט"א, רב העיר, אירח אותנו בביתו בליל שבת לעונג שבת אחר הארוחה. שאלתי אותו שאלה זו בנוגע להמלצה או אי-המלצה לנסיעה באוטובוס ממוגן ירי תוך הימנעות מנסיעה ברכב פרטי. תשובתו הדהימה אותי: אינני יכול לפסוק בדבר! שאלתי - אבל הדבר נוגע לדיני נפשות! ותשובתו הייתה: רק מי שמתגורר ביישובים יכול לפסוק בדבר. אני אינני נוסע משום שהנני גר בטבריה ולכן לא אוכל לדרוש זאת מאחרים.

ה. הרב אלחנן בן נון (מכתב לתושבי מטה בנימין)³

- א. האמונה בה' ובבחירת ישראל הם המפתח לעמידה איתנה ולניצחון על אויבנו. כוח העמידה הוא הערובה לניצחון גם לפי הדעה החולקת על דרכנו.
- ב. ראינו נסים רבים, המסייעים לעם ישראל בכלל ולתושבי יש"ע בפרט, כמו: הצלת רבים מפיוגעים ועצירת מהלכים מדיניים. ולמרות המכות הקשות שספגנו - כמו הרצח של שרה לישה ושני החיילים, הי"ד, באזורינו, ושני תושבי כפר דרום ושני החיילים, בגוש קטיף - אפשר להרגיש שהקב"ה אתנו ומסייע בידינו; ובלעדי השגחתו המיוחדת עלינו, היה המצב גרוע בהרבה, חלילה.
- ג. הדבר החשוב ביותר הוא לשמור על ישיבתנו האיתנה ביש"ע. זה בולם כניעה מדינית מחפירה, שומר על חלקי ארץ ישראל המיושבים על ידינו ומחזק את ידיהם של רבים בעם ישראל שבדקים את התנהגותנו.
- ד. לצורך שמירה על יציבות בחיים ומניעת מתח גדול מידי, מותר לנו להקל על עצמנו בפרטים שונים, כגון: הורדת עומס, מיגון בדברים הכרחיים וויתור על דברים קטנים; כשהעיקר הוא לשמור על סדר חיים רגיל, פחות או יותר, כפי שאנו נוהגים לפעמים בגלל חולשה בריאותית.
- ה. אנו מקיימים בחיינו בארץ ישראל - שני חלקים של מצוה: כיבוש וישיבה. בישיבת ארץ ישראל חיים כל המבוגרים: אנשים ונשים. בכיבוש חייבים רק הגברים. לכן ברור שמן הגברים ישנה תביעה מעשית גבוהה יותר, כי בכיבוש מסתכנים יותר. לכן גם ברור שלגבי נשים וילדים יש לדאוג יותר מבחינה מעשית. נסיעה רגילה - הרי היא בגדר של יישוב ארץ ישראל. לעומת זאת, סיור לאבטחת הצירים - הרי הוא כיבוש. ברור שבכל נסיעה, שיש בה משום יישוב ארץ ישראל, יש גם מרכיב של כיבוש; אבל העיקר הוא לנסוע כפי הצורך ולקיים את החיים המסודרים.
- ו. יש צורך לקיים נסיעות יזומות בשביל להשאיר את צירי התנועה פתוחים; אבל פעולה זו צריכה להיעשות על ידי גברים המוכנים לכך כראוי, ולא על ידי נשים וילדים.
- ז. לפעמים, לצורך מחאה והפעלת לחץ להגברת הביטחון, יש מקום לחסום כבישים. אך כאשר ישנו מרכיב מסוויים של סיכון או של חוסר שליטה, אין להניח לנערים לבצע זאת. דברים הקשורים לפיקוח נפש צריכים להיעשות על ידי אנשים גדולים ואחראים.
- ח. צריך להמשיך לנסוע בכבישים לפי הצורך ולא לפחד. כבישים שאין נוסעים בהם ברציפות עלולים להיות יותר ויותר בשליטה של הערבים. עלינו להזכיר לעצמנו שאנו שליחים של מצוה, שלוקחים סיכון מסוויים כדי להגן על ארץ ישראל. צריך לנוע עם מה שנחוץ, כגון: נשק או אנשים נוספים ברכב, לפי הצורך; אבל לא להימנע מלקיים סדר חיים בסיסי רגיל,

3. הדברים נכתבו בחודש חשוון תשס"א כמסקנות לאחר הדיון שהתקיים בין רבני מטה בנימין, ופורסמו ביישובים.

כי זה עלול לפגוע בכוח העמידה של המשפחות לטווח ארוך.
 ט. לחצים של בני משפחה הגרים מחוץ ליש"ע - כדאי לדחות בנעימות, אבל בתקיפות. אנחנו איננו משוגעים או הרפתקנים. אנחנו מקיימים מצוה חשובה השקולה כנגד כל המצוות כולן, ואי אפשר לתבוע מאתנו, בכל מיני נימוקים, להימנע מלקיים מצוה זו. מי שנתון ללחצים גדולים במיוחד בנושא זה, יתייעץ עם רבותיו.
 י. אמצעי מיגון, כגון: מיגון נגד ירי, קירות מסתור וכדו' - ודאי שמותר להשתמש בהם לפי הצורך. **אבל צריך להזהר שלא להגיר יותר מידי. ההגירות מגבירה את הפחד, וגם מרבה דאגה אצל אחרים שאינם מצויידיים באמצעי מיגון כאלה.**

יא. **יש להישמע להוראות הצבא.** החיילים והמפקדים מוסרים את נפשם בשביל היישובים, וזכות גדולה התגלגלה לידיהם בימים אלו.
 יב. אם נראה לפעמים שהצבא מגזים בהוראות הביטחון שלו, או שזה עלול לפגוע בהתיישבות - צריך להתייעץ כיצד להתייחס לכך, ולא לקבל החלטות חפוזות.
 יג. החשוב מכל הוא להתפלל ולהרגיש ש"קרוב ה' לכל קוראיו". הקב"ה שומע אותנו ומשיג עלינו בכל רגע. מכוח הסייעתא דשמיא, נתחזק ונחזק את עם ישראל כולו, עד שנוכה לגאולה שלמה בקרוב.

ט. הרב אברהם שפירא; הרב מרדכי אליהו (מתוך מכתב)⁴

בס"ד, כ"ד בחשון התשס"א

למתיישבים בכל רחבי ארץ ישראל,
 המאבק על הארץ, העם והתורה - מגיע לשיא.
 זו שעת מבחן קשה וחמורה לכולנו.
 המאבק הוא על כל הארץ. כל פיגוע מכוון לכל העם, לירושלים ולרחבי הארץ כולה. האויב שם לו למטרה ילדים רכים, נשים, אזרחים שלווים, יושבי ספר וחיילים. ה' לא יתן לו להפיק זממו...
 הפקרת הכבישים, ולו לשעות מסוימות, שהיא פשיעה גדולה, תגרום למרצחים לפגוע גם במקומות אחרים.
 בכל כביש ובכל מקום שלדעת האחראים על הביטחון ניתן להימצא ולנסוע - יש להמשיך ולנסוע בו...
 על פי קביעה זו יש לנהל חיי שגרה ככל שניתן מתוך רוח איתנה, נחישות וגבורה, שתקרין על העם כולו. התנהגות זו גם מסייעת לצבא לחוש באחריות ולעשות כל מאמץ להגביר את הביטחון.
 אל ירך לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם. כי ה' א-להיכם הוא הולך עמכם להילחם לכם להושיע אתכם. ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום.

4. מכתב זה פורסם בעיתונות כשבוע לאחר הפיגוע הקשה באוטובוס הילדים בכפר דרום, בו נהרגו שני תושבים ונפצעו רבים. כאן הבאנו רק קטעים מתוכו, הנוגעים לשאלת הנסיעה בכבישים. חשוב לציין שבאותה תקופה לא היו מספיק אמצעי מיגון בנמצא. ביום עיון שהתקיים בט"ז בשבט תשס"ב, מטעם מכון התורה והארץ ואוניברסיטת בר-אילן, נשאל הגר"מ אליהו פעם נוספת על הנסיעה הממוגנת. תשובתו היתה שמן הראוי להקים ביישובים גמ"חים להשאלת שכפ"צים, כדי שכל מי שיוצא מן היישוב יוכל להשתמש בהם. והוסיף שמי שאין לו שכפ"ץ לא יימנע מלנסוע ויבטח בה' שיגן עליו.